

stadens og Bornholms urmagere forstærker dette indtryk. Det danske urmageri har hidtil ikke nydt større bevågenhed hos forskningen, skønt det i sin forening af kunsthåndværk og teknik måtte være et tiltrækkende emne. Yde-Andersen har sat sig som opgave at skrive, hvad man med et gammeldags klingende udtryk kalder en introduktion til studiet. Denne opgave har han løst, og nedenstående bemærkninger er mere at opfatte som anmeldertrangens evige krav om en anden bog end den, forfatteren har ønsket at give, end som en egentlig kritik.

Det var en mangel ved Bering Liisbergs bog, at den var blottet for kildehenvisninger, og skønt den kyndige kunne se, at oplysningerne var hentet fra Kancelliets Brevbøger, Københavns Diplomatarium og andre lettilgængelige kilder, var det tidsspildende at finde dem frem. Yde-Andersen har fulgt den samme fremgangsmåde, som vel kan forklares ud fra ønsket om at give en for alle tilgængelig fremstilling, men berettigelsen er tvivlsom, hvis han også har tænkt sig bogen som et udgangspunkt for videre studier, hvortil den frister. Det er vist i vore dage en stiltiende forudsætning, at læseren skal kunne se de veje, ad hvilken forfatteren er nået til sit resultat, og da bogen sikkert vil blive citeret meget i den kommende tid, ville det have været af værdi, om man havde kildeforholdet på rede hånd. Endog en litteraturliste mangler. Ligeledes savnes en skildring af urenes ældste historie i Danmark, men da forfatteren i sit forord erklærer, at han kun har meddelt, hvad han har stødt på under sit arbejde på Nationalmuseet, har man her forklaringen på den ujævne fordeling af stoffet.

De to lister over urmagere har forfatteren efter forordet ikke ansvaret for, og de kunne suppleres uden større vanskelighed. Eksempelvis kan nævnes, at om Steffen Brenner anføres kun, at han nævnes 1553 og 1602, skønt Kancelliets Brevbøger har adskilligt mere om den gamle mester, og i listen mangler ganske J. P. Stein, der i 1694 fremstillede et ur, som var fremme på den kunstindustrielle udstilling 1879 (se dens katalog s. 64), og den Anders Pedersen, som omtales 1742 (Kirkehist. Saml. 5, IV, 505) er heller ikke nævnt. Adskillige indvendinger af lignende art kan anføres, men de ville uretfærdigt overskygge arbejdets gode sider og kan ikke berøve forfatteren den velfortjente ære af at have givet den første moderne og letlæselige behandling af et værdifuldt, men overset emne.

Helge Sjøgaard.

Vald. Andersen: Alheden med Frederiks sogns historie. 287 s. (Konrad Jørgensen's forlag, Kolding, 1953).

Der er skrevet meget om den jyske hede. Både skønlitterære, folkloristiske og historiske forfattere har følt sig tiltalt af det mærkelige indslag i det danske naturbillede, den frembyder. Dens rolle i almenbevidstheden er derved med tiden måske blevet en smule for dominerende, for sandt at sige, selv om den dækkede store strækninger af den jyske halvø, var Jylland dog ikke den alene. Men det særprægede virker altid dragende, og når der midt i dette igen findes noget ganske specielt, ja så er den, der får øje derpå for alvor fanget.

Således er det sikkert gået lærer Vald. Andersen i Bække. Hans bog om Alheden er trods dens meget brede anlæg blevet bogen om »kartoffeltyskerne«, de af regeringen indkaldte immigranter fra sidste halvdel af 18. årh., — og godt det samme. I detaljerige skildringer føres kolonisterne helt fra deres hjemstavn i Pfalz og Hessen op til det nybyggerland, som må have sat dem en rædsel i sindet, da de så det. De enkelte slægter med de fremmedklingende navne gennemgås ligesom deres fordeling på gårde og steder; noget tør forekommer denne opremsning; men på den anden side er udgivelsen af sådanne oversigter absolut

fortjenstfuld. Vald. Andersen følger ellers det klassiske skema med kirken, præstegården, præsterne, skolen og lærerne; desuden medtager han dog en række foreteelser, der er særlige for stedet, således f. eks. det berømte forsøg med rensdyravl fra dette århundrede, der blev en alvorlig fiasko. Kongenshus, hvor forsøget blev gjort, er i dag centrum for hedeselskabets nyindviede mindepark for hedens opdyrkere, og blandt disse indtager både de nævnte og unævnte af de tyske kolonister fremtrædende pladser. Den »hårde kerne«, som blev på alheden, selv da de meget vanskelige forhold var gået fuldt op for dem, gav sig trøstigt til at opdyrke deres jorder, og deres stilling som helt fremmede hindrede dem i at flytte til bedre egne, og måske var de i virkeligheden heller ikke interesseret deri. Som kongelige fæstebønder var de betydeligt friere stillet end landets øvrige bondestand.

Det har været en almindelig anskuelse, at opdykningsforsøget mislykkedes for emigranterne, og at kartoffelavlens var dets eneste positive resultat; Andersen viser, at dette ikke er rigtigt. Alheden blev opdyrket af tyskerne, selv om det ganske vist tog betydelig længere tid end det var beregnet, til gengæld blev de på mange måder forbilleder for senere opdyrkere — og i øvrigt også med hensyn til plantageanlæg.

Finn H. Lauridsen.

Sv. Aage Bay: Horsens gennem tiderne. 104 s. (1 kommission hos Thoms boghandel, Horsens, 1953).

Lektor Bays lille Horsens-historie er anlagt som grundbog og til brug ved en gennemgang af hjemstavnsens udvikling i skolernes ældste klasser. Der er derfor kun lagt vægt på at give omrids og incitament; f. eks. peger de små bygningsbeskrivelser tydeligt hen til senere besøg, hvor yderligere enkeltheder kan gives. 23 aktstykker bag i bogen fører direkte ind i fortiden og virker ved deres forskelligartede karakter og tidskolorit som en dejlig farvelægning af bogens tørre tekst.

Stoffet opdeles i tre afsnit: Middelalderen, fra reformationen til 1837 og fra 1837 til nutiden. Skildringen daterer sig således først fra det tidspunkt, da der virkelig kan være tale om en levende by, og den forhistoriske tid er udeladt. Denne fremgangsmåde kan være meget rigtig ud fra den betragtning, at den næppe indeholder noget afvigende fra andre steder. Arkæologien kan kun konstatere, at der har levet mennesker og dertil fortælle lidt om deres livsformer. Med bogens specielle formål in mente burde den dog måske have været taget med alligevel; udgravninger og fund kunne nok være en spændende indledning og stimulere interessen for de historiske perioder.

Selv om teksten har noget for meget af Baedeker over sig og burde have været gjort mere levende, er bogens udgivelse dog en fortjenstfuld gerning, og dens ide og opbygning kan tjene som forbillede i mange andre byer. I sin korte form og anvendt til undervisning er den medvirkende til at vække interessen for fortiden — og for det arbejde, der er gjort for at udforske den.

Det er meget nyttigt for børnene og en fin høflighed for den læge læser, at der bagest i bogen er anbragt en ordliste over kunsttekniske udtryk samt over ikke mere anvendte begreber og ord fra administration og erhvervsliv.

Finn H. Lauridsen.